

משרד העבודה, הרווחה
והשירותים החברתיים

מדינת ישראל

משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית המחלקה לאבחון, קידום והשמה

11 יולי 2017

סנגור עצמי בתחום המיני

נערך ונכתב על ידי ענת פרנק, מפקחת ארצית תכניות אישיות

להלן עיקרי הדברים כפי שעלו במפגשי פורום הרפנטים לתחום המיני בנושא סנגור עצמי בתחום המיני. המפגש הועבר על ידי ענת פרנק, מפקחת ארצית תכניות אישיות ועל ידי אביבית וגמן שיינגרוס, מנהלת מרכז "לאורך הדרך".

א. רקע

בספרות ניתן למצוא הגדרות שונות המתייחסות למונח סנגור ומבחינות בפן כזה או אחר. מדובר בפעולה שמטרתה הגנה ושמירה על זכויות הפרט או הקבוצה, כלומר ייצוג האינטרסים שלהם ופעולה למען קידום ופיתוח שירותים.

מקובל להשתמש במיון של טיסולוסקי, רוזנברג ושטיין (1983) המזהים מספר צורות סנגור מקובלות:

א. סנגור באמצעות הורים ואפוטרופוסים ב. סנגור באמצעות אנשי מקצוע ג. סנגור באמצעות

מתנדבים ד. סנגור עצמי – הפעולה מתבצעת ע"י הפרט או הקבוצה למען עצמם.

הדגש הוא על הגדרה עצמית, כלומר על כך שהאדם יבטא את הצרכים והבעיות כפי שהוא רואה, חש וחוה אותם. העיקרון המנחה הוא לאפשר לאדם לקבל החלטות הנוגעות לחייו. זהו תהליך המאפשר היכרות של האדם עם זכויותיו ועם חובותיו והאחריות הנובעת מהם במטרה לממש ייצוג אינטרסים (מתוך מאמרה של עופרה ברגר, יועצת האגף לתחום סנגור עצמי, לסיכום פעילות בנושא זה).

בדברנו על סנגור עצמי אנו מדברים על שני מושגים עקרוניים: א. העצמה ב. איכות חיים.

העצמה

העצמה היא תהליך של מעבר ממצב של פסיביות, וחוסר אונים למצב של אקטיביות ושליטה יחסית בחיים ובסביבה (סדן, 1996 אצל עופרה ברגר).

בדברנו על תהליכי העצמה המתרחשים הן אצל הפרט והן בקהילה אנו מייחדים מקום לסוכן השינוי, לאיש המקצוע. סיועו של איש המקצוע הכרחי לתהליך.

איכות חיים

שאלוק מדגיש ששאיפה לאיכות חיים היא מכנה משותף לכל בני האדם ומותנית בשוויון הזדמנויות, תוך התייחסות למורשת התרבותית אתנית ובהתבססות על ערכים המדגישים את יכולתו וכוחותיו של הפרט ולא את ליקוייו. "איכות חיים (טובה) נחוות כאשר צרכיו ורצונותיו של האדם מושגים, וכאשר נפתחת לו ההזדמנות לחתור לחיים מלאים ומשמעותיים". Schalock (2002 מתוך בר חיים ארז וחבריה 2017)

משרד העבודה, הרווחה
והשירותים החברתיים

מדינת ישראל

משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית המחלקה לאבחון, קידום והשמה

לאיכות חיים יש מרכיבים אובייקטיביים וסובייקטיביים, אך אין ספק כי ליכולתו של הפרט להשפיע על חייו ולמידת שיתופו בהחלטות הקשורות למהלך חייו יש השפעה בלתי מבוטלת על איכות חייו.

הנחת היסוד מציינת כי האדם הוא ריבון לחייו והוא זה שמקבל את ההחלטות בהקשר לחייו, בהתאם לבחירתו. כדי שאדם יהיה הסנגור של עצמו הוא נזקק להפנים את הנחת היסוד זו. על מנת שאדם יוכל לסגור על עצמו בצורה טובה עליו לפתח מיומנויות ותובנות אשר בעזרתן יוכל להסביר את קשייו וצרכיו ולהתמודד עם עמדת הסובבים אותו (לאה קוזמינסקי, 2004).

על מנת שאדם יוכל לסגור על עצמו הוא זקוק ל:

- **ידע על עצמו**
 - להכיר את הקשיים ואת היכולות.
 - להכיר את הצרכים האישיים.
 - להיות מודע למניעים והעדפות אישיות.
- **ידע על זכויותיו כאזרח ועל זכויות כאדם עם מגבלה**
 - ידע על החברה ונציגיה ויכולת להעברת המידע הראוי על זכויות אלו.
 - יכולת לפיתוח היכולת לממש את הזכויות לקבלת שרות ותמיכה המאפשרת לו להגיע להישגים הנדרשים להשתתפות בקהילה בה חי.
- **כישורים תקשורתיים**
 - יכולת להסביר לאחר מהם צרכיו.
 - יכולת לדעת כיצד ליידע את הסביבה באותם צרכים אישיים.
 - יכולת הקשבה, יכולת שכנוע, תקשורת אסרטיבית, ניהול מו"מ.
- **כישורים חברתיים**
 - יכולת לפעול בתוך הקהילה והקבוצה.
 - יכולת לעמוד על זכויות האדם עם הלקות כיחיד וכקבוצה במסגרות שונות.

ב. סגור עצמי בתחום המיני

סגור עצמי מיני היא הפעולה שבה האדם מדבר או פועל בעד עצמו ומייצג את האינטרסים האישיים שלו בתחום המיני. האדם מגן על זכויותיו ומבטיח שיסופקו לו השירותים המתאימים הנדרשים לו. לאנשים עם מוגבלות הזכות והיכולת לסגור עצמי ובחירה מושכלת.

ג. דילמות ערכיות

סגור עצמי עשוי לעורר דילמות אתיות. כאשר אנו מדברים על מיומנויות הקשורות לבחירה בין אפשרויות שונות החל מקביעת סדר היום ועד לייצוג עצמי בנושאים רחבים יותר - אנו מניחים כי הפרט מבין ומודע למגבלות המציאות, מוכן לקבלם או מוכן לשלם את המחיר הנדרש. השאלה האם לאנשים עם מוגבלויות בתחומים שונים החל ממוגבלות ביכולת לעזרה עצמית ועד למגבלות ביכולת

משרד העבודה, הרווחה
והשירותים החברתיים

מדינת ישראל

משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית המחלקה לאבחון, קידום והשמה

שיפוט, יש את היכולת וההבנה המופשטת להתמודדויות המתחייבות מקבלת החלטות בתחומים שונים הקשורים למהלך חייהם. אנו עשויים לפיכך לפגוש מצבים בהם ייווצרו קונפליקטים בין רצונותיהם, בין מגבלות שהסביבה מטילה עליהם ובין יכולותיהם בפועל. פה מופנית אחריות כבדה לצוות המטפל, המביא את ערכיו האישיים והמקצועיים, הנובעים מתוך תרבות ותפיסת עולם לתוך הדילמה. (ברגר)

במסגרת מפגש הפורום, דנו בסוגיות הסנגור העצמי והביטוי לכך בתחום המיני חברתי. בחנו באילו נושאים הקשורים לתחום זה האדם עם המוגבלות יכול לסנגר על עצמו? וכן התייחסנו לשאלה איך מתבטא הסנגור העצמי ברמת האדם מול הצוות במסגרת / משפחה / אפוטרופוס.

מתוכן הדברים עלה כי הנושאים הבאים צוינו כבעלי חשיבות גבוהה להתייחסות:
זוגיות, יחסי מין עם בן/בת זוג, אוננות, היגינה אישית וטיפול עצמי, נטייה מינית, מוגנות ומצבי סיכון.

ד. אמצעי מניעה

סיכום הדברים כפי שעלה מתוך המצגת שהוצגה על ידי אביבית וגמן- שיינגרוס, מנהלת מרכז "לאורך הדרך".

מיניות ואינטימיות הינם נושאים מורכבים עבור נשים עם מגבלה קוגניטיבית. ההתכחשות לזכויות המיניות של נשים עם מוגבלות, נעשו לאורך ההיסטוריה, בשם ההגנה על אותם נשים או על החברה עצמה.

הנחיות האגף באשר לשימוש באמצעי מניעה פורסמו בנהלי הרופא הראשי (פרק ז' סעיף 6 ג') ומעודכנות מעת לעת. לפי הנוהל, השימוש באמצעי מניעה הוא חלק מתוכנית כוללת של חינוך מיני של הדיירת. כל החלטה על שימוש באמצעי מניעה תובא לדיון בפני פורום מקצועי במעון. השיקול למתן אמצעי מניעה זה או אחר היא על פי החלטת רופא מומחה בנושא ועל דעת האישה לה ניתנים אמצעים אלו.

השאלות שעלו לדיון נגעו בעיקר בשותפות הנשים בהחלטות על גופן. האם נשים אלו מודעות ומבינות את משמעות השימוש באמצעי המניעה? האם הן משתמשות בהן באופן מבוקר ומותאם למציאות חייהן? האם הן מודעות להשלכות של אמצעי המניעה על מצב בריאותן הפיזית והנפשית?

מודגש הצורך לבניית תכניות התערבות מותאמות על מנת להגן על נשים אלו ולספק להן את המידע הראוי ואת היכולת לקבל החלטות אישיות.

התכניות צריכות להתמקד בתחומי החיים השונים ועם 3 קבוצות עיקריות: הנשים עם המש"ה, צוות ומשפחות.

נשים – בחינת מידת המעורבות של הנשים בלקיחת החלטות מושכלות לגבי חייהן. באמצעות תכניות אישיות (פרטניות ו/או קבוצתיות) באמצעות חינוך מיני והסברה מונגשת אודות גיל הפוריות והבלות, תהליך כניסה להריון או מניעתו.

- מתן מידע וחינוך מיני מונגש לנשים.
- הכנת האישה לביקור אצל רופאת נשים: אופי הבדיקה הפיסית, סוג השאלות שיכולה להישאל בביקור, עידוד שאילת שאלות באופן אישי.

משרד העבודה, הרווחה
והשירותים החברתיים

מדינת ישראל

משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית המחלקה לאבחון, קידום והשמה

- חיזוק יכולת בחירה אישית ולקיחת אחריות אישית.
- פיתוח מיומנויות לסנגור עצמי ועמידה על זכויות ורצונות אישים מול הצוות, מול המשפחה ומול רופא/ת הנשים.
- חיזוק היכולת להימנע ולהישמר מפגיעות מיניות.
- **משפחה וצוות -** מתן הסבר למשפחות ולצוותי מסגרות שונות- הדגשת היכולת והזכות לסנגור עצמי והחלטה עצמית של נשים עם מוגבלות.
- עבודה על פי הנחיות משרד הרווחה ותוך פיקוח ובקרה על תחום זה.
- הסברה על השלכות השימוש ארוך הטווח או הנצחי באמצעי מניעה שונים והתאמתן לצרכים של אותן נשים.
- עבודה על עמדות.
- הקניית ידע בסיסי בתחום החינוך מיני חברתי.
- בירור הצורך בשימוש באמצעי מניעה.
- ליווי האישה לרופאת נשים באופן סדיר לפחות אחת לשנה.
- הנגשה ותיווך המידע בעת הביקור תוך הימנעות במידת האפשר מקיום שיח בין הצוות לרופאת הנשים בו אינה שותפה האישה עצמה.
- מומלץ לעבוד עם רופא/ת נשים קבועה/ה אשר מכירה את הנשים ומאפייני הלקות.
- **הנגשת מרפאות נשים -** בתוך מסגרות הדיור ובקהילה - יחד עם צוות הבריאות לצורך : חיזוק ההבנה והאמונה המוסרית של הרופאים כי ללקוחות שלהן יש את היכולת להבין ואת הזכות לדעת ולהכיר את שלל סוגי אמצעי המניעה והסיבות הראויות לשימוש בהן, בהתאם לצרכים ולגיל של כל אחת.
- הנגשה פיסית וקוגניטיבית של מרפאות נשים אשר מקבלות קהל גם של נשים עם מוגבלויות.
- הקניית ידע בנוגע למוגבלות, תסמונת מיוחדות, מאפיינים, יכולות, רמת תקשורת, ועוד.
- הקדשת זמן ארוך יותר וראוי למטופלות עם מוגבלות. כולל שינוי עמדות.

חשוב כי בהתאמת אמצעי המניעה עבור נשים נזכור לשאול את שלושת השאלות הבאות:

- למה?** מדוע נשים אלו זקוקות לאמצעי מניעה, האם הן פעילות מינית? סיבות הורמונליות?
הגייניות? רגשיות?
- מתי?** האם השימוש הניתן הינו מתמשך או באופן מבוקר ובהתאם למציאות חייהן?
- מה?** מהם המשתנים המשפיעים על בחירת סוג אמצעי המניעה?
- איך?** האם כיום נשים אלו מודעות ומבינות את משמעות השימוש באמצעי המניעה?
האם הן מעורבות בכל התהליך של בחירת אמצעי המניעה והחלטה על שימוש בהם?

משרד העבודה, הרווחה
והשירותים החברתיים

מדינת ישראל

משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים
האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית
המחלקה לאבחון, קידום והשמה

רחוב קרליבך 23, ת"א, טלפון: 03-6253600-02 פקס: 02-5085985 דואר אלקטרוני anatf@molsa.gov.il

www.molsa.gov.il – אתר משרד הרווחה www.gov.il – אתר ממשל זמין